

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Осацька Ю.Є., Зінченко О.М.

Університет митної справи та фінансів

Стаття присвячена дослідженню сучасних тенденцій розвитку міжнародної торгівлі. У статті висвітлено роль зовнішньоекономічної діяльності в економіці України. Показано динаміку експорту-імпорту в Україні за 2010-2015 рр. Проаналізовано географічну структуру зовнішньої торгівлі України та з'ясовано найбільших для України країн-імпортерів. Визначено шляхи розвитку міжнародної торгівлі.

Ключові слова: міжнародна торгівля, світова торгівля, зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Постановка проблеми. Економічний успіх будь-якої країни світу базується на зовнішній торгівлі. Ще жодна країна не спромоглася створити здорову економіку, ізолювавши себе від світової економічної системи. Механізмом реалізації світогосподарських зв'язків є світовий ринок як сфера усталених економічних відносин, що ґрунтуються на міжнародному поділі праці та проявляються через такі форми міжнародних економічних відносин, як міжнародна торгівля, міжнародний рух капіталу, міжнародний рух робочої сили, міжнародна передача технологій, міжнародні розрахунки та валютно-кредитні операції, міжнародна інтеграція. Однак основною і центральною ланкою світогосподарських зв'язків завжди була і є міжнародна торгівля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері міжнародної торгівлі надзвичайно активно здійснюють зарубіжні вчені, зокрема Д. Карро, П. Жюайр Р. Іслам, Г. Заніні. Не меншу увагу приділяють зазначеній проблематиці російські вчені – В. К. Ломакін, О. Г. Мовсесян, С. Б. Огнівцев, С. Ф. Сутирін. Питання міжнародної торгівлі як комплексне явище вивчають вітчизняні науковці, серед яких І. І. Дахно, Т. М. Циганкова, Л. О. Мельник, І. О. Тивончук, М. Б. Ковальчук, В. Ю. Горчаков.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Міжнародній торгівлі належить вирішальна роль серед інших форм міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку світової економіки. В умовах трансформації ринкової економіки України зовнішня торгівля є чи не найважливішим засобом наповнення державного бюджету. Ключовою проблемою зовнішньоторговельного обороту є питання вдосконалення структури українського експорту та імпорту, впровадження ефективної стратегії інтеграції України у світову економіку з її орієнтацією на активне зростання експорту і диференціацію його потенціалу. В зв'язку з цим, необхідно розглянути сучасні особливості розвитку міжнародної торгівлі і розкрити основні фактори її зростання.

Мета статті. Метою статті є дослідження стану сучасних тенденцій розвитку міжнародної торгівлі в органічному зв'язку з світовою економікою; з'ясування особливостей міжнародної торгівлі на сучасному етапі та висвітлення ролі зовнішньоекономічної діяльності в українській економіці, визначення перспектив поліпшення експортної політики України.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна торгівля – історично перша форма міжнародних економічних відносин, що виникла ще в період

рабовласницького ладу та є обміном товарами і послугами між державами. В економічній літературі не завжди можна зрозуміти сутність деяких категорій, що пов'язані з міжнародними торговельними відносинами. Це стосується понять «зовнішня торгівля», «міжнародна торгівля», «світова торгівля». Категорія «міжнародна торгівля» за змістом ширша, ніж «зовнішня торгівля», тому що перш за все вона охоплює широке коло відносин між суб'єктами світогосподарських зв'язків. Поняття «міжнародна торгівля» та «світова торгівля» в науковій та навчальній літературі, як правило, ототожнюються.

Українські вчені, зокрема І. І. Дахно, дотримуються тієї думки, що «міжнародна торгівля – це сукупність зовнішньої торгівлі різних країн світу», а зовнішня торгівля як «складова зовнішньоекономічних зв'язків поділяється на експорт та імпорт товарів».

З державно-політичної точки зору міжнародну торгівлю можна розглядати як особливий тип суспільних відносин, які виникають у світовій системі господарства в процесі і з приводу обміну товарами та послугами між державами, що мають власні зовнішні і зовнішньоторговельні політики.

Західні вчені розглядають міжнародну торгівлю як транскордонний обмін товарами та послугами. А отже, міжнародна торгівля передбачає обмін не тільки товарами, а й послугами, питома вага яких становить до 20% у міжнародній торгівлі [6].

Участь країни в міжнародній торгівлі приводить до збільшення експортних поставок, а також сприяє підвищенню зайнятості; міжнародна конкуренція викликає необхідність удосконалення підприємств; експортна виручка слугує джерелом накопичення капіталу, який спрямований на промисловий розвиток; інтенсифікація відтворювального процесу в національних господарствах є наслідком посилення спеціалізації, створення можливості для зародження і розвитку масового виробництва, підвищення міри завантаженості устаткування, зростання ефективності впровадження нових технологій [1].

За допомогою зовнішньої торгівлі національна економіка взаємодіє з господарствами інших країн. У той же час вона є основним каналом, за допомогою якого світовий ринок через посередництво інтернаціональної вартості, світових цін впливає на національне виробництво, диктуючи конкурентні техніко-економічні параметри виробництва, рівень витрат, стандарти якості [7]. Світова торгівля є двигуном виробництва як окремих країн і регіонів, так і світового господарства в цілому, оскільки вона забезпечує раціо-

нальніше використання матеріальних і людських ресурсів на всіх рівнях господарювання.

Світова торгівля розвивається під впливом багатьох чинників, основними з яких є:

- розвиток та поглиблення міжнародного поділу праці й інтернаціоналізація виробництва;
- зростання торговельно-економічної інтеграції з формуванням спільних ринків, зон вільної торгівлі тощо [1];
- лібералізація міжнародної торгівлі;
- науково-технічна революція;
- формування у країнах з перехідною економікою економічних моделей, орієнтованих на зовнішній ринок [5].

На сучасному етапі надзвичайна динамічність зовнішньої торгівлі зумовлена значною мірою розвитком спеціалізації та кооперування виробництва в міжнародному масштабі, скасуванням багатьох обмежень у міжнародній торгівлі, високими темпами розвитку «нових індустріальних країн». У світовій торгівлі панівні позиції займають розвинуті країни, на частку яких припадає 2/3 обсягу експорту і така ж частка імпорту. Відповідно близько 1/3 світового експорту та імпорту припадає на країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Німеччина, США, Японія, Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія є найбільшими експортерами світу [4].

Розглянемо і проаналізуємо динаміку показників експорту та імпорту в Україні протягом останніх років та зобразимо на рис. 1.

Дані динаміки експорту та імпорту в Україні за 2010-2015 рр. свідчить про те, що ситуація станом на 2015 р. є найгіршою в порівнянні з останніми п'ятьма роками. Найкращі показники спостерігалися у 2013 р. Падіння рівня життя населення та зниження купівельної спроможності значно вплинули на дані показники.

Далі проаналізуємо географічну структуру зовнішньої торгівлі України та з'ясуємо найбільших для України країн-імпортерів.

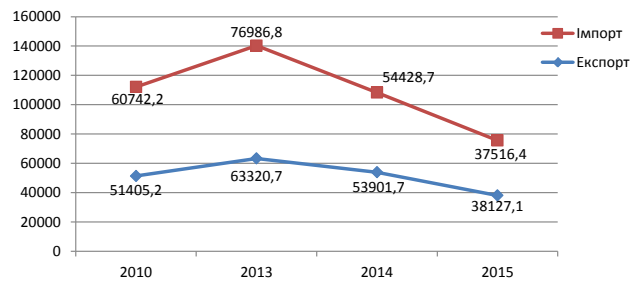

Рис. 1. Динаміка показників експорту-імпорту в Україні за 2010-2015 рр. (млн. дол. США)

Проаналізувавши географічну структуру зовнішньої торгівлі України, можна стверджувати, що вона носить відносно стабільний характер. Домінуючу роль продовжують відігравати Російська Федерація (19,9% українського імпорту), Білорусь, Казахстан, Китай, Туреччина, Польща й Угорщина. Тобто важливу роль у географічній структурі експорту та імпорту товарів відіграють країни СНД, на які припадає найбільша частка цих показників.

Взагалі ж сучасна міжнародна торгівля динамічно розвивається. Структура й обсяг експорту, імпорту, товарообіг різних країн і регіонів світу постійно змінюється в сторону зростання.

Географічна структура міжнародної торгівлі також неоднозначна. Інтенсивність торговельних зв'язків значно розрізняється по країнах. На частку тільки промислово розвинутих країн доводиться близько 70% міжнародної торгівлі й більше 3/4 усього торговельного обороту, включаючи послуги. В основному вони ведуть цю торгівлю один з одним: близько 80% експорту промислово розвинених країн призначається для інших промислово розвинених країн [5].

Нині світова торгівля перевищила показник минулого століття більш ніж в 330 разів [2]. На стабільне зростання міжнародної торгівлі вплинули такі фактори:

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами за країнами [3]

(млн. дол. США)

	Експорт				Імпорт			
	2010	2013	2014	2015	2010	2013	2014	2015
Усього	51405,2	63320,7	53901,7	38127,1	60742,2	76986,8	54428,7	37516,4
у тому числі								
Білорусь	1899,2	1983,7	1617,1	870,7	2567,6	3605,3	3970,8	2449,1
Єгипет	1328,0	2720,6	2862,1	2079,8	84,2	136,7	91,1	55,6
Ізраїль	467,6	701,8	593,1	597,1	91,5	323,2	325,6	169,9
Індія	1426,0	1974,7	1815,8	1444,1	680,7	838,6	656,8	443,7
Іспанія	411,7	987,7	1166,6	1043,6	468,6	863,5	607,6	440,8
Італія	2412,4	2357,6	2468,3	1979,8	1390,3	2086,7	1509,0	976,3
Казахстан	1300,4	2120,1	1069,4	712,7	766,2	683,6	380,6	377,6
Китай	1316,6	2726,7	2674,1	2399,1	4700,4	7903,2	5411,0	3771,0
Нідерланди	563,2	1041,3	1106,1	905,7	837,9	1062,3	763,9	452,6
Німеччина	1499,5	1603,8	1590,6	1328,7	4605,3	6772,8	5361,5	3975,6
Польща	1787,2	2547,8	2644,7	1977,3	2788,8	4074,2	3070,8	2324,0
Російська Федерація	13428,1	15077,3	9798,2	4827,7	22198,0	23244,0	12700,0	7492,7
Саудівська Аравія	644,5	782,1	1031,4	761,6	37,4	184,0	205,3	145,0
Туреччина	3024,0	3805,5	3561,4	2771,8	1298,3	1852,9	1299,5	851,7
Угорщина	860,1	1557,0	1509,9	909,7	1214,6	1400,6	1464,0	1608,5

1. Поглиблення міжнародного поділу праці й інтернаціоналізація виробництва.

2. Науково-технічна революція (далі – НТР), яка сприяла оновленню основного капіталу, створенню нових галузей економіки, що водночас прискорило реконструкцію старих.

3. Значне збільшення (випереджаюче зростання) частки послуг (так званого «невидимого експорту»).

Основними видами послуг у світовій торгівлі є:

– послуги, пов'язані із зовнішньою торгівлею (транспортуванням, страхуванням);

– послуги, пов'язані з обміном технологій, торгівлі, ліцензіями, «ноу-хау», інжиніринговими, управлінськими послугами та ін.);

– обмін соціальними і культурними послугами, зокрема надання туристичних, банківських послуг;

– здійснення міжнародних розрахунків, лізингових операцій та ін.;

– торгівля послугами, пов'язаними з міграцією робочої сили (виплатою і перерахуванням заробітної плати, соціальних виплат, тощо);

– інші види послуг (рекламні, консалтингові, агентські, адвокатські послуги, ріелтерські послуги, франчайзинг, тощо) [6].

На міжнародному ринку соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, туризм, спорт, культура, мистецтво та ін.) найважливішу роль відіграє туризм.

4. Активна діяльність транснаціональних корпорацій на світовому ринку.

5. Регулювання (зокрема, лібералізація) міжнародної торгівлі в межах Світової організації торгівлі (далі – СОТ). Лібералізація міжнародної торгівлі передбачає перехід багатьох країн до такого режиму торгівлі, при якому скасовуються кількісні обмеження імпорту, зменшуються митні збори та інші обмеження.

6. Розвиток економічної і передусім торговельної інтеграції: усунення регіональних бар'єрів, формування спільних ринків, зон вільної торгівлі.

7. Здобуття політичної незалежності колишніми колоніальними країнами і їх наступний розвиток та виокремлення серед них «нових індустріальних країн», економічна модель яких орієнтується на зовнішній ринок [4].

8. Трансформаційні процеси у постсоціалістичних країнах, що призвело до зростання відкритості їх економічних систем [2].

Висновки і пропозиції. Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується подальшим розвитком міжнародної торгівлі. Цьому сприяють багато факторів: поглиблення міжнародного поділу праці й інтернаціоналізація виробництва; НТР; активізація діяльності транснаціональних корпорацій (далі – ТНК); лібералізація міжнародної торгівлі в рамках СОТ; торгово-економічна інтеграція; крах системи колоніалізму і соціалізму; розвиток сфери послуг, тощо. У сфері торгівлі на світовому ринку продовжує діяти закон нерівномірності економічного розвитку. Між розвинутими країнами та світовими економічними центрами він діє ще інтенсивніше. Найбільш яскраво він виявляється у сфері торгівлі послугами.

Отже, для розвитку міжнародної торгівлі необхідно:

– Створювати ТНК, діяльність яких відкрила б для економіки України нові можливості для інтеграції у світовий поділ виробництва, сприяла б збільшенню конкурентоспроможності на світовому ринку.

– Здійснювати, в першу чергу, модернізацію ключових експортно-орієнтованих галузей вітчизняної економіки, діяльність яких сприяла б поліпшенню експортних можливостей країни.

– Посилити рівень законодавчого забезпечення з питань підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках в умовах інфляції, дії світових тенденцій до подорожчання енергоносіїв.

– Розробити заходи державної підтримки багатогалузної експортної експансії української продукції на світовий ринок.

– Враховуючи міжнародний досвід, посилити практику застосування антидемпінгових та спеціальних заходів з питань торговельного захисту вітчизняного виробника.

– Вдосконалювати програму співпраці з іншими країнами, а також практику використання інструментів договірної врегулювання питань здійснення зовнішньої торгівлі, зменшення протекціоністських заходів між країнами (мити, квоти).

Список літератури:

1. Алімова О. Зовнішньоторговельна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку / О. Алімова // Ун-кі наукові записки. – 2013. – № 1. – С. 404-410.
2. Возний Н. Р. Проблеми та перспективи регулювання світової торгівлі товарами в Україні / Н. Р. Возний, М. М. Левко, Р. Е. Черниш // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2012. – № 22.7. – С. 151-159.
3. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
4. Леснікова М. В. Статистичні класифікації у зовнішній торгівлі послугами, огляд та застосування / М. В. Леснікова // Статистика України. – 2014. – № 2. – С. 58-63.
5. Костенко Н. Геоелементний вимір залучення країн у глобальну торгівлю / Н. Костенко // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 17-19.
6. Сазонець О. М. Використання інформаційних систем у поширенні міжнародної торгівлі послугами / О. М. Сазонець // Економіка та держава. – 2012. – № 11. – С. 20-22.
7. Сазонець О. М. Розвиток міжнародної торгівлі за допомогою інформаційних послуг / О. М. Сазонець // Актуальні Проблеми Економіки. – 2013. – № 1. – С. 51-57.

Осацкая Ю.Е., Зинченко А.Н.

Университет таможенного дела и финансов

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТОРГОВЛЯ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация

Статья посвящена исследованию современных тенденций развития международной торговли. В статье освещена роль внешнеэкономической деятельности в экономике Украины. Показана динамика экспорта-импорта в Украине за 2010-2015 гг. Проанализирована географическая структура внешней торговли Украины и определены наибольшие для Украины страны-импортеры. Определены пути развития международной торговли.

Ключевые слова: международная торговля, мировая торговля, внешняя торговля, экспорт, импорт.

Osatska Y.Y., Zinchenko O.M.

University of Customs and Finance

INTERNATIONAL TRADE: CURRENT STATE AND PROSPECTS

Summary

The article is devoted to the research of modern trends in the development of international trade. The article deals with the role of foreign economic activity in Ukraine. Shown the dynamics of export and import in Ukraine for 2010-2015. Analyzed the geographical structure of foreign trade Ukraine and determine the most important importing countries for Ukraine. Define the ways of development of the international trade.

Keywords: international trade, world trade, foreign trade, export, import.